

Indvandring, integration og samfundsøkonomi

TÆNKETANKEN OM UDFORDRINGER FOR INTEGRATIONSINDSATSEN I DANMARK

Indvandring, integration og samfundsøkonomi

**Tænk tanken om udfordringer
for integrationsindsatsen i Danmark**

Indvandring, integration og samfundsøkonomi

Udgiver: Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark

Holbergsgade 6

1057 København K

Tlf.: 33 92 33 80

Fax: 33 11 12 39

inm@inm.dk

Tryk: Schultz Grafisk

Layout: Schultz Grafisk

Forsidefoto: Torben Tolstrup (BAM Billedhuset/2. maj)

Øvrige fotos: Morten Nilsson, Heine Pedersen (BAM Billedhuset/2. maj), Jens Dresling og Finn Frandsen (POLFOTO)

ISBN: 87-91118-88-3

Oplag: 1.500 stk.

Publikationen er tilgængelig på Internet på <http://www.inm.dk>

Elektronisk ISBN: 87-91118-89-1

Pris: 30,00 kr. inkl. moms

Publikationen kan købes ved henvendelse til:

Danmark.dk

Netboghandel

Holsteinsgade 63

2100 København Ø

Tlf.: 33 37 92 28

E-mail: sp@itst.dk

Redaktionen er afsluttet 18. oktober 2002.

Trykt af Schultz Grafisk, som har licens til brug af svanemærket, er ISO 14001 miljøcertificeret og ISO 9002 kvalitetscertificeret.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
1. Tænk tankens opgaver og sammensætning	5
2. Rapportens opbygning	5
Konklusioner	8
1. Integrationsproblemerne bør løses først	8
2. Beregningerne er optimistiske	11
3. Nye principper for bedre integration	12
1. Baggrund, problemstilling og metode	15
1.1 Tænk tankens hidtidige rapporter	15
1.2 Denne rapport	16
1.3 Beregningerne i rapporten	17
1.3.1 Grundforløbet og de alternative scenarier	17
1.3.2 Nøgletal	21
1.3.3 Definition af indvandrere, efterkommer og dansker	22
1.3.4 Beregningernes forudsætninger	25
2. Resultater	29
2.1 Resultaterne af grundforløbet	30
2.1.1 Forsørgelsesbehovet	30
2.1.2 De nødvendige offentlige besparelser	31
2.2 Resultaterne af de alternative scenarier	32
2.2.1 Styrket integration af indvandrere og efterkommere	32
2.2.2 Øget indvandring	34
2.2.3 Ændring af andre forudsætninger	36
2.3 Andre undersøgelser af indvandrernes betydning for økonomien	37
2.3.1 Resultaterne af andre undersøgelser	37
2.3.2 Sammenligning med denne rapportens resultater	37

3. Politiske udfordringer	40
3.1 Befolkningsudviklingen	41
3.2 Principper for integrationspolitikken.....	42
Litteratur	50

Forord

1. Tænketankens opgaver og sammensætning

Indenrigsministeren nedsatte i november 2000 en Tænketank om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, der bl.a. skal belyse udlændinges integration i det danske samfund, analysere den fremtidige befolkningsudvikling og behandle de samfundsmæssige konsekvenser af befolkningsudviklingen og udlændinges integration.

Tænketanken offentliggjorde i august 2001 sin første rapport, der analyserede udlændinges integration i det danske samfund. Tænketankens anden rapport fra januar 2002 analyserede den mulige befolkningsudvikling i perioden 2001-2021. I nærværende rapport belyses de samfundsøkonomiske konsekvenser af befolkningsudviklingen og udlændinges integration. Rapporten bygger på beregninger foretaget af DREAM, der er en selvstændig institution under Finansministeriet.

Tænketanken har følgende sammensætning:

- Direktør Erik Bonnerup (formand)
- Professor Niels Kærgård
- Professor Poul Chr. Matthiessen
- Direktør Bjarne Pedersen
- Socialdirektør Jane Torpegaard

Integrationsministeriet er sekretariat for Tænketanken. Sekretariatet for denne rapport har bestået af specialkonsulent Henrik Torp Andersen, fuldmægtig Mona Lauritzen, fuldmægtig Lars Rahbek Nielsen og stud.scient.pol. Mette Fjord Sørensen.

2. Rapportens opbygning

Rapporten indledes med en sammenfatning af konklusionerne.

I kapitel 1 beskrives baggrunden for rapporten samt rapportens problemstilling og metode. Rapportens resultater gennemgås i kapitel 2. I kapitel 3 fremlægger Tænketanken forslag til principper for en integrationspolitik, der kan fremme udlændinges integration på arbejdsmarkedet.

Rapporten bygger som ovenfor nævnt på beregninger foretaget af DREAM. Resultaterne af beregningerne er nærmere beskrevet i DREAMs rapport "Befolkningsudvikling, integration og økonomisk politik".

Konklusioner

Udgangspunktet for denne rapport er, at Danmark står foran en ganske betydelig og permanent stigning i forsørgelsesbehovet. I dag er befolkningen delt i to næsten lige store grupper: Dem i arbejdsstyrken og dem udenfor. Omkring 2040 vil forsørgerne være kommet i klart undertal. For hver 10 personer i arbejdsstyrken vil der nu være lidt over 13 børn, unge, ældre eller uarbejdsdygtige at forsørge. Og dét forhold vil ikke ændre sig nævneværdigt i resten af århundredet.

Der er to årsager til det stigende forsørgelsesbehov. For det første, at der bliver betydeligt flere ældre i befolkningen, som skal forsørges af et næsten uændret antal personer i den erhvervsaktive alder. For det andet, at indvandrere og efterkommere har en relativt svag tilknytning til arbejdsmarkedet, og at netop disse gruppers andel af befolkningen vokser betydeligt.

Forsørgelsesbehovet er et samfundsmæssigt problem, fordi det lægger pres på de offentlige finanser: Dels vokser udgifterne til især sundhed og pleje for de ældre, dels bliver der flere modtagere af offentlige indkomstoverførsler. Rapportens beregninger viser således, at hvis niveauet for indvandring og integration ikke ændrer sig, svarer forsørgelsesbehovet *alt andet lige* til, at der fra og med 2005 skal spares 14,3 mia. kr.¹ på de offentlige budgetter hvert år. Penge, der i så fald enten må findes gennem offentlige besparelser eller øgede skatteindtægter.

1. Integrationsproblemerne bør løses først

Ud fra dette *grundforløb* har Tænketanken fået beregnet, hvor meget det betyder for forsørgelsesbehovet og de offentlige finanser enten at øge indvandringen eller at forbedre indvandreres og efterkommeres integration på arbejdsmarkedet. Beregningerne er udført ved hjælp af DREAM modellen, der er en økonomisk model. Ved at holde en lang række økonomiske forhold konstante kan DREAM modellen beregne et skøn over de samfundsøkonomiske konsekvenser af fx en øget indvandring og en bedre integration.

¹ I rapporten anvendes tallet for 2005, når de nødvendige offentlige besparelser angives i mia. kr. De nødvendige offentlige besparelser (i mia. kr.) stiger fra 2006 med væksten i bruttonationalproduktet.

I rapporten bliver resultatet sammenfattet i ét enkelt mål: De årlige besparelser, som er nødvendige for, at der på lang sigt er balance i den offentlige økonomi. Disse nødvendige offentlige besparelser er beregnet for i alt seks alternative scenarier. Beregningernes resultater er vist i nedenstående tabel. Afsnit 1.3.1 i rapportens kapitel 1 beskriver scenarierne nærmere.

Tabel 1: Hovedresultaterne af grundforløbet og de alternative scenarier		
	Nødvendige offentlige besparelser i pct. i BNP fra 2005	Nødvendige offentlige besparelser i mia. kr. i 2005 (1999-priser)
Grundforløbet	- 1,1	- 14,3
De alternative scenarier:		
Scenario 1: "Perfekt integration"	+ 0,7	+ 9,1
Scenario 2: "Forbedret integration"	+ 0,3	+ 3,9
Scenario 3: "Øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande"	- 1,1	- 14,3
Scenario 4: "Øget indvandring fra mindre udviklede lande"	- 1,2	- 15,6
Scenario 5: "Efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsfrekvens"	- 1,4	- 18,2
Scenario 6: "Ingen børn af indvandrere og efterkommere tæles som danskere"	- 1,2	- 15,6
Note: Et minus foran tallet i tabellen betyder, at der er behov for offentlige besparelser. Et plus foran tallet i tabellen betyder, at der er mulighed for en udvidelse af det offentlige forbrug. Grundforløbet og de alternative scenarier er nærmere beskrevet i afsnit 1.3.1 i kapitel 1.		

Resultaterne udgør grundlaget for rapportens to hovedkonklusioner:

- **Der er meget store økonomiske potentialer i en bedre integration**

Det er ikke overraskende, at bedre integration er godt for samfundsøkonomien. Men beregningerne viser, at der er tale om meget store beløb. Groft sagt vil den manglende integration af udlændinge på arbejdsmarkedet koste den offentlige sektor ca. 23 mia. kr. årligt fra 2005². Dét er forskellen på grundforløbet og den tænkte situation, at der slet ikke var nogen forskel i arbejdsmarkedstilknytningen mellem danskere og udlændinge.

En sådan "perfekt integration" er ikke et realistisk succeskriterium. Et ambitiøst, men formentlig ikke uopnåeligt mål vil være, at indvandrerne først efter 15 år når en erhvervsdeltagelse, der svarer til danskernes (for kvinder dog lidt lavere). En sådan "forbedret integration" vil ifølge beregningerne fjerne det pres, befolkningsudviklingen lægger på de offentlige finanser, og endda gøre det muligt at udvide det offentlige forbrug med knap 4 mia. kr. om året fra 2005.

Disse tal tager dog ikke højde for omkostningerne ved at styrke integrationsindsatsen, så vi kan opnå "perfekt integration" eller "forbedret integration".

- **Øget indvandring vil ikke i sig selv mindske forsørgelsesbehovet - tværtimod**

Øget indvandring vil forøge det fremtidige forsørgelsesbehov. Det skyldes, at indvandrere har en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end danskere. Det gælder særligt for indvandrere fra mindre udviklede lande.

Samtidig vil øget indvandring virke hæmmende på den samlede integration, hvis integrationsindsatsen ikke kan udvides i takt med indvandringen.

² I beregningerne følger befolkningsudviklingen Tænk tankens prognose fra rapporten "Befolkningsudviklingen 2001- 2021 - mulige udviklingsforløb", der udkom i januar 2002. Beregningerne tager således ikke højde for effekterne af de seneste ændringer af udlændinge- og integrationslovgivningen.

Det er derfor Tænk tankens opfattelse, at kun en markant styrket integration af indvandrere og efterkommere på arbejdsmarkedet kan yde et bidrag til at løse det stigende forsørgelsesbehov.

2. Beregningerne er optimistiske

En økonomisk model som DREAM modellen kan give et overordnet billede af udvalgte økonomiske sammenhænge, når en række forudsætninger er lagt fast på forhånd.

Nogle af disse forudsætninger betyder, at beregningerne fører til en undervurdering af de økonomiske omkostninger ved indvandring.

For det første forudsætter beregningerne af grundforløbet og de to scenarier vedrørende øget indvandring, at indvandrere og efterkommere i fremtiden vil have samme erhvervsfrekvens som i 1999, hvor det danske samfund var i en højkonjunktur. Denne forudsætning vil ikke være opfyldt, hvis konjunkturerne vender.

For det andet forudsættes det, at indvandring ikke vil påvirke ledighedsprocenten på langt sigt. Med andre ord vil ledighedsprocenten ikke stige, når antallet af indvandrere og efterkommere vokser. Denne forudsætning er næppe realistisk. Ledighedsprocenten vil stige, hvis der ikke er beskæftigelsesmuligheder til et voksende antal indvandrere og efterkommere med relativt svage kvalifikationer.

For det tredje er ledighedsprocenten ikke opdelt på danskere, indvandrere og efterkommere, og det forudsættes, at beskæftigede udlændinge har samme løn som danskere. Samtidig antages det, at de individuelle offentlige serviceudgifter (som fx udgifter til undervisning, hospitaler og plejehjem) samt nogle offentlige indkomstoverførsler (som fx boligsikring og -ydelse, sygedagpenge og børnecheck) er ens for befolkningsgrupperne. Disse forudsætninger er samlet set ikke opfyldt i dag. Eksempelvis er ledighedsprocenten væsentligt højere for indvandrere og efterkommere end for danskere.

For det fjerde medfører den statistiske definition af befolkningsgrupperne en optimistisk vurdering af integrationen, når det gælder en del børn af indvandrere og efterkommere. De regnes nemlig som ”danskere”, hvis blot en af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark. Det betyder, at deres tilknytning til arbejdsmarkedet forventes at blive på samme niveau som andre danskere. Hvis man i *grundforløbet* ændrer denne forudsætning, så alle børn af indvandrere og efterkommere forventes at deltage i arbejdsstyrken *i samme omfang som efterkommere*, vokser de nødvendige offentlige besparelser med 1,3 mia. kr. årligt.

For det femte forudsættes det, at efterkommere fra mindre udviklede lande opnår samme erhvervsdeltagelse som efterkommere fra mere udviklede lande. Hvis man i *grundforløbet* ændrer denne forudsætning, så efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsdeltagelse end efterkommere fra mere udviklede lande, vil det øge besparelsesbehovet med 3,9 mia. kr. årligt.

3. Nye principper for bedre integration

I naturlig forlængelse af rapportens beregninger har Tænketanken formuleret nogle principper for en politik, der kan styrke udlændinges integration på arbejdsmarkedet. Alle principperne tager udgangspunkt i, at arbejdspladsen er omdrejningspunktet for en vellykket integration. Hovedmålet er derfor at give så mange indvandrere og efterkommere som muligt en hurtigere og fastere tilknytning til arbejdsmarkedet.

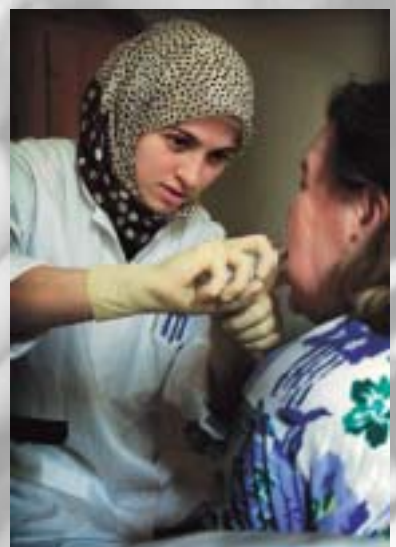
Politikken kombinerer to vigtige elementer:

- *En holdningsændring* hos alle parter i integrationsprocessen - fra udlændinge selv til arbejdsgivere, danske kolleger, kommunerne og AF-systemet. Vi skal utvetydigt signalere, at alle er forpligtet til at yde en aktiv indsats for at forbedre integrationen.
- *Mere effektive incitament*er for udlændinge til at lære dansk og søge arbejde og for kommunerne til at få dem i beskæftigelse. Udlændinges incitament er kan både være positive - fx muligheden for at opnå permanent opholdstilladelse hurtigere - og negative - fx risikoen for reduktion

tion eller bortfald af sociale ydelser. I yderste konsekvens skal det også være muligt at sende folk hjem, hvis forholdene i hjemlandet og vores forpligtelser efter konventionerne i øvrigt tillader det.

Politikken er bevidst formuleret som principper - ikke som detaljerede forslag, men principperne udfordrer på en række punkter de nuværende regler og normer og dermed politikernes og organisationernes vilje til at se fordomsfrit på ændringer heri.

Dermed ønsker Tænk tanken at lægge op til den nødvendige politiske debat om mål og midler i fremtidens indsats på området. Rapportens beregninger viser, at det koster store milliardbeløb, hvert år vi venter.

1. Baggrund, problemstilling og metode

1.1 Tænketankens hidtidige rapporter

I sin første rapport "Udlændinges integration i det danske samfund" fra august 2001 opstiller Tænketanken syv mål for vellykket integration. Målene vedrører dansk kundskaber og uddannelse, beskæftigelse, selvforsørgelse, fravær af diskrimination, kontakt mellem udlændinge og danskere i hverdagen, deltagelse i det politiske liv samt tilslutning til visse grundlæggende værdier og normer. Tænketanken vurderer, at uddannelse, beskæftigelse og selvforsørgelse er særlig afgørende for, at man kan tale om en vellykket integration.

Rapportens overordnede konklusion er, at Danmark trods eksempler på vellykket integration er ganske langt fra at nå de syv mål. Konklusionen bygger især på, at indvandrere fra tredjelande - dvs. lande uden for Norden, EU og Nordamerika - ligger betydeligt under niveauet for resten af befolkningen, når det gælder uddannelse, beskæftigelse og selvforsørgelse.

I sin anden rapport "Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb" fra januar 2002 analyserer Tænketanken den mulige udvikling i antallet af indvandrere, efterkommere og danskere frem til 2021 samt befolkningsgruppernes sammensætning på oprindelsesland, alder og køn. Analyserne bygger på en prognose for befolkningsudviklingen samt fire alternative fremskrivninger.

Analyserne viser, at den samlede befolkning i Danmark vil stige med omkring 5 pct. frem til 2021. I denne periode vil gruppen af indvandrere og efterkommere omtrent blive fordoblet. Rapporten fremhæver en række udfordringer, som denne befolkningsudvikling medfører på områder som fx daginstitutioner, folkeskolen, ungdomsuddannelserne og arbejdsmarkedet.

Herudover har Tænketanken i en artikel fra januar 2002 peget på tre typer af barrierer for udlændinges integration: Manglende fleksibilitet på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet, udlændinges svage erhvervsrettede kvalifikationer samt deres ringe økonomiske incitament til at arbejde.

1.2 Denne rapport

Denne tredje rapport tager udgangspunkt i, at det danske samfund i de kommende år vil stå over for et stigende forsørgelsesbehov, dvs. at der bliver færre personer på arbejdsmarkedet til at forsørge flere uden for arbejdsmarkedet.

Det stigende forsørgelsesbehov skyldes dels, at der vil blive betydeligt flere ældre i befolkningen, som skal forsørges af et næsten uændret antal personer i den erhvervsaktive alder, dels at den voksende gruppe af indvandrere og efterkommere har en relativt svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

For at løse dette problem har flere foreslået, at Danmark bør øge indvandringen, så der kommer flere personer i den erhvervsaktive alder hertil.

En større indvandring vil imidlertid kun bidrage til at mindske det fremtidige forsørgelsesbehov, hvis det i langt højere grad lykkes at få indvandrere og efterkommere i beskæftigelse. Den 1. januar 2001 var det således kun 52,3 pct. af de 17-64-årige indvandrere og efterkommere, der var i arbejde. Det tilsvarende tal for hele befolkningen var 76,5 pct. Det er særligt indvandrere og efterkommere fra tredjelande, der ikke er i beskæftigelse.

Denne rapport belyser først det fremtidige forsørgelsesbehov og de samfundsøkonomiske konsekvenser under antagelse af, at såvel integrationen af indvandrere og efterkommere som indvandringens størrelse og sammensætning på oprindelsesland forbliver uændret i forhold til niveauet i dag.

Dernæst belyses forsørgelsesbehovet og de samfundsøkonomiske konsekvenser, hvis:

- integrationen af indvandrere og efterkommere styrkes,

- indvandringen øges, eller
- indvandringens sammensætning på oprindelsesland ændres.

Tænketanken har valgt at fokusere på integrationen på arbejdsmarkedet, fordi den er særligt afgørende for vellykket integration. De principper for en bedre integration, der fremlægges i kapitel 3, vedrører således også primært integrationen på arbejdsmarkedet.

Der findes naturligvis også andre væsentlige udfordringer for indvandreres og efterkommeres integration. Det gælder fx på områder som bosætning, dagpasning, uddannelse og ældrepleje.

1.3 Beregningerne i rapporten

Tænketanken har fået DREAM¹ til at foretage de beregninger, der ligger til grund for rapporten. Resultaterne af beregningerne og forudsætninger bag disse er udførligt beskrevet i DREAMs rapport "Befolkningsudvikling, integration og økonomisk politik".

DREAM har foretaget beregningerne ved hjælp af DREAM modellen, der er en såkaldt generel ligevægtsmodel. Modellen anvendes blandt andet til at vurdere de langsigtede økonomiske konsekvenser af ændringer i den økonomiske politik og i befolkningens sammensætning.

1.3.1 Grundforløbet og de alternative scenarier

Beregningerne i rapporten omfatter et grundforløb og seks alternative scenarier. Som det fremgår af tabel 1.1 (på den næste side), bygger grundforløbet og de alternative scenarier på forskellige forudsætninger om dels integrationen af indvandrere og efterkommere, dels indvandringens størrelse og dens sammensætning på oprindelsesland. I de følgende afsnit beskrives grundforløbet og de alternative scenarier nærmere.

¹ DREAM er en forkortelse af Danish Rational Economic Agents Model. DREAM er en selvejende institution under Finansministeriet.

Tabel 1.1: Oversigt over grundforløbet og de alternative scenarier

	Integrationen af indvandrere og efterkommere	Indvandringens størrelse	Indvandringens sammensætning på oprindelsesland
Grundforløbet	Uændret i forhold til i dag ^a	Uændret i forhold til i dag	Uændret i forhold i dag
De alternative scenarier:			
Scenario 1: "Perfekt integration"	Perfekt	Uændret i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag
Scenario 2: "Forbedret integration"	Forbedret i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag
Scenario 3: "Øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande"	Uændret i forhold til i dag	Øget i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag
Scenario 4: "Øget indvandring fra mindre udviklede lande"	Uændret i forhold til i dag	Øget i forhold til i dag	Øget indvandring fra mindre udviklede lande
Scenario 5: "Efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsfrekvens"	Forværret i forhold til grundforløbet**	Uændret i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag
Scenario 6: "Ingen børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere"	Uændret i forhold til i dag for indvandrere og efterkommere. Forværret for børn af indvandrere og efterkommere i forhold til grundforløbet***	Uændret i forhold til i dag	Uændret i forhold til i dag
<p>Note ^a: Det forudsættes i grundforløbet, at efterkommere fra mindre udviklede lande vil få samme erhvervsfrekvens som efterkommere fra mere udviklede lande.</p> <p>Note ^{**}: Det forudsættes i scenario 5 i modsætning til grundforløbet, at efterkommere fra mindre udviklede lande får en <i>lavere</i> erhvervsfrekvens end efterkommere fra mere udviklede lande.</p> <p>Note ^{***}: Det forudsættes i scenario 6 i modsætning til grundforløbet, at ingen <i>børn</i> af indvandrere og efterkommere tælles som danskere og dermed antages at være fuldt integreret. De pågældende børn tildeles i stedet samme adfærd som efterkommere.</p> <p>Der henvises i øvrigt til uddybningen af scenariernes forudsætninger på de næste sider.</p>			

Grundforløbet

Grundforløbet belyser det fremtidige forsørgelsesbehov og de samfundsøkonomiske konsekvenser under forudsætning af, at integrationen af indvandrere og efterkommere, indvandringens størrelse og indvandringens sammensætning på oprindelsesland forbliver på samme niveau som i dag².

Det betyder, at i grundforløbet følger befolkningsudviklingen Tænk tankens prognose³ frem til 2020, hvorefter prognosens forudsætninger om den fremtidige dødelighed, fertilitet, indvandring og udvandring holdes konstante.

Desuden forudsættes det i grundforløbet, at indvandrere, efterkommere og danskere vil have samme økonomiske adfærd som i 1999, når der tages hensyn til køn, alder og oprindelse. Med den økonomiske adfærd menes dels erhvervsfrekvensen⁴, dels trækket på offentlige indkomstoverførsler.

Indvandrere har i dag en væsentligt lavere erhvervsfrekvens end danskere. Det gælder særligt for indvandrere fra mindre udviklede lande. Efterkommere har en højere erhvervsfrekvens end indvandrere, men deres erhvervsfrekvens er stadig lavere end danskernes.

Da de fleste efterkommere fra mindre udviklede lande er under 25 år, er det i dag meget vanskeligt at vurdere deres adfærd, når de bliver ældre. Det forudsættes derfor i grundforløbet, at efterkommere fra mindre udviklede lande i fremtiden vil have samme økonomiske adfærd som efterkommere fra mere udviklede lande. Dette indebærer, at efterkommere fra mindre udviklede lande forudsættes at være væsentligt bedre integreret end deres indvandrerforældre.

² Beregningerne af grundforløbet og de alternative scenarier tager ikke højde for de seneste ændringer af udlændinge- og integrationslovgivningen.

³ Tænk tankens befolkningsprognose bygger på en række forudsætninger om dødelighed, fertilitet, indvandring og udvandring. Disse forudsætninger er beskrevet i rapporten "Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb".

⁴ Erhvervsfrekvensen angiver antallet af beskæftigede og arbejdsløse i befolkningsgruppen i forhold til det samlede antal personer i befolkningsgruppen. Man tæller altså dem, der indgår i arbejdsstyrken, ikke kun dem, der faktisk har et arbejde.

De alternative scenarier

Beregningerne i rapporten omfatter endvidere seks alternative scenarier, der er opstillet med udgangspunkt i grundforløbet.

De to første scenarier belyser det fremtidige forsørgelsesbehov og de samfundsøkonomiske konsekvenser, hvis integrationen af indvandrere og efterkommere styrkes fra 2005.

I scenario 1 "*perfekt integration*" antages det, at indvandrere og efterkommere får samme økonomiske adfærd som danskere ved *indvandringen til Danmark* uanset deres forudsætninger. Denne antagelse er naturligvis urealistisk for langt de fleste udlændinge, men er taget med i rapporten for at angive en øvre grænse for, hvad der kan nås ved integration og angive, hvad den manglende integration koster den offentlige sektor.

I scenario 2 "*forbedret integration*" antages det, at indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd forbedres væsentligt i forhold til i dag⁵. For indvandrerkvindernes vedkommende antages det dog, at de selv efter 15 års ophold i Danmark har en lavere erhvervsfrekvens end danske kvinder. Disse antagelser er ambitiøse, men formentlig ikke uopnåelige.

De næste to scenarier skal belyse de økonomiske konsekvenser, hvis indvandringen øges.

I scenario 3 "*øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande*" forudsættes det, at den årlige indvandring stiger med 5.000 personer ekstra om året fra 2005 i forhold til Tænketaankens befolkningsprognose. De 5.000 ekstra indvan-

⁵ *Forbedret integration indebærer, at mandlige indvandrere efter 15 års ophold i Danmark vil have en erhvervsfrekvens og et træk på offentlige indkomstoverførsler, der svarer til sammenlignelige grupper af danskere. Kvindelige indvandrere vil efter 15 års ophold i Danmark have en erhvervsfrekvens og et træk på offentlige indkomstoverførsler, hvor forskellen til sammenlignelige grupper af danskere er reduceret til 25 procent af forskellen i år 2000. Efterkommere vil have en erhvervsfrekvens og et træk på offentlige indkomstoverførsler, der svarer til sammenlignelige grupper af danskere.*

drere antages som i dag at være ligeligt fordelt mellem indvandrere fra mere udviklede lande og indvandrere fra mindre udviklede lande.

I scenario 4 "*øget indvandring fra mindre udviklede lande*" forudsættes det også, at den årlige indvandring stiger med 5.000 personer ekstra om året fra 2005 i forhold til Tænk tankens befolkningsprognose. Men her vil de ekstra indvandrere alene komme fra mindre udviklede lande.

De sidste to scenarier skal belyse to særligt usikre forudsætninger i grundforløbet og i de to scenarier vedrørende øget indvandring.

I scenario 5 "*efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsfrekvens*" antages det i modsætning til grundforløbet, at efterkommere fra mindre udviklede lande fra 2005 får en lavere erhvervsfrekvens end efterkommere fra mere udviklede lande⁶.

I scenario 6 "*ingen børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere*" forudsættes det i modsætning til grundforløbet⁷, at ingen børn af indvandrere og efterkommere fra 2001 tælles som danskere og dermed antages at være fuldt integreret. De pågældende børn forudsættes i stedet at opnå samme grad af integration som *efterkommere*, herunder samme erhvervsfrekvens og træk på offentlige indkomstoverførsler. Baggrunden for dette scenario er nærmere beskrevet i afsnit 1.3.3 om definitionen af indvandrere, efterkommere og danskere.

1.3.2 Nøgletal

Konsekvenserne af grundforløbet og de alternative scenarier kan sammenfattes i to nøgletal: "Forsørgelsesbehovet" og "de nødvendige offentlige besparelser".

Forsørgelsesbehovet vil sige forholdet mellem det antal personer, der står uden for arbejdsstyrken (og dermed som udgangspunkt skal forsørges), og det antal

⁶ Det antages, at erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mindre udviklede lande reduceres, så der er den samme procentvise forskel på erhvervsfrekvensen for efterkommere og indvandrere fra mindre udviklede lande som for efterkommere og indvandrere fra mere udviklede lande.

⁷ I grundforløbet regnes børn af indvandrere og efterkommere som danskere i henhold til Danmarks Statistiks definition, hvis mindst én af deres forældre er dansk statsborger og født i Danmark.

personer, der indgår i arbejdsstyrken (og dermed som udgangspunkt er forsørgere). Arbejdsstyrken omfatter de personer, der enten er i beskæftigelse eller er arbejdsløse.

De nødvendige offentlige besparelser er den faste årlige besparelse i de offentlige udgifter, der kræves for at bringe balance i de offentlige indtægter og udgifter i fremtiden, når det forudsættes, at udgiftspolitikken, skattestrukturen og skattesatserne forbliver uændrede i forhold til i dag⁸. Besparelserne angives enten i procent af bruttonationalproduktet (BNP) eller i mia. kr.⁹.

Bemærk, at de nødvendige offentlige besparelser er beregnet under den forudsætning, at besparelserne gennemføres allerede fra 2005. Gennemføres besparelserne først senere, vil kravet til de årlige besparelser naturligvis stige.

Tænketanken analyserede i sin anden rapport befolkningsudviklingen i perioden 2001-2021. For at belyse de økonomiske konsekvenser af grundforløbet og de alternative scenarier er det imidlertid nødvendigt at regne mere end 20 år frem. Det er der især to grunde til. For det første kulminerer antallet af ældre og dermed stigningen i forsørgelsesbehovet først omkring 2040. For det andet er indvandrere og efterkommere i dag relativt unge. Det kræver således en lang tidshorisont at indregne konsekvenserne af et helt livsforløb for indvandrere og efterkommere.

1.3.3 Definition af indvandrere, efterkommer og dansker

I grundforløbet og de alternative scenarier er der regnet på udviklingen for følgende fem befolkningsgrupper:

- Danskere.
- Indvandrere fra mere udviklede lande.
- Indvandrere fra mindre udviklede lande.

⁸ Alternativet til offentlige besparelser er, at skatterne øges. I beregningerne forudsættes det imidlertid, at skattestruktur og skattesatser holdes konstante. Det forudsættes endvidere i beregningerne, at besparelserne sker i det kollektive offentlige forbrug.

⁹ I rapporten anvendes tallet for 2005, når de nødvendige offentlige besparelser angives i mia. kr. De nødvendige offentlige besparelser (i mia. kr.) stiger fra 2006 med væksten i bruttonationalproduktet.

- Efterkommere fra mere udviklede lande.
- Efterkommere fra mindre udviklede lande.

I boks 1.1 nedenfor defineres indvandrere, efterkommere og danskere på baggrund af Danmarks Statistisk definition¹⁰. Denne definition er også anvendt i Tænk tankens to første rapporter.

Boks 1.1 Definition af indvandrer, efterkommer og dansker

En person er *dansker*, hvis mindst én af forældrene både er dansk statsborger og født i Danmark¹¹. Det har således ikke betydning, om personen selv er dansk statsborger eller født i Danmark.

Hvis personen ikke er dansker, er den pågældende:

- *Indvandrer*, hvis personen er født i udlandet.
- *Efterkommer*, hvis personen er født i Danmark.

Bemærk, at denne definition er en rent statistisk definition af indvandrere, efterkommere og danskere. Den er tilpasset de oplysninger, det er muligt at indhente om befolkningen i Danmark.

Definitionen tager hverken hensyn til, i hvilken grad den enkelte person er integreret i det danske samfund, eller til hvor længe den pågældende har opholdt sig i Danmark. For eksempel vil gruppen af indvandrere og efterkommere omfatte personer, der er fuldt integrerede i Danmark og har opholdt sig her i landet i 30-

¹⁰ Danmarks Statistik betegner den del af befolkningen, der hverken er indvandrere eller efterkommere, som "øvrige". DREAM anvender i rapporten "Befolkningsudvikling, integration og økonomisk politik" betegnelsen "resterende befolkning". Begge disse betegnelser antyder imidlertid, at gruppen udgør et mindretal af befolkningen. I denne rapport anvendes derfor betegnelsen "danskere".

¹¹ Hvis der ikke findes oplysninger om forældrene, er personen dansker, hvis den pågældende er dansk statsborger og født i Danmark. Personen er indvandrer, hvis den pågældende er født i udlandet, og personen er efterkommer, hvis den pågældende er udenlandsk statsborger født i Danmark.

40 år. Omvendt vil der i gruppen af danskere være personer, der ikke er integrerede¹².

Definitionen indebærer endvidere, at børn af indvandrere og efterkommere i mange tilfælde bliver talt med som danskere. Det vil ske, hvis mindst én af disse børns forældre både er dansk statsborger og født i Danmark. De pågældende børn vil i rapporten være omfattet af de demografiske og økonomiske forudsætninger for danskere. Det gælder fx antagelser om fertilitet, erhvervsfrekvens og træk på offentlige indkomstoverførsler. Personer i denne gruppe forudsættes med andre ord at være fuldt integrerede¹³.

Indvandreres og efterkommeres oprindelse er i denne rapport opdelt i to landegrupper, som FN har defineret:

- *Mere udviklede lande* - primært landene i Nordamerika og Europa¹⁴.
- *Mindre udviklede lande* - primært landene i Afrika, Latinamerika og Asien samt en række mindre udviklede lande i Europa¹⁵.

¹² Tænketankens rapport "Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb" gennemgår definitionens ulemper og giver en række eksempler på dens konsekvenser.

¹³ I scenario 6 "ingen børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere" forudsættes det dog, at ingen børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere. De tildeles i stedet samme adfærd som efterkommere.

¹⁴ De mere udviklede lande omfatter USA, Canada, Japan, Australien og New Zealand samt alle europæiske lande med undtagelse af Tyrkiet, Cypern, Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien. De mere udviklede lande omfatter således bl.a. de nordiske lande, EU-landene og følgende europæiske lande: Rusland, Ukraine, Hviderusland, Moldova, Estland, Letland, Litauen, Schweiz, Forbundsrepublikken Jugoslavien, Kroatien, Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Makedonien, Polen, Rumænien, Bulgarien, Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn og Albanien.

¹⁵ De mindre udviklede lande omfatter alle lande, der ikke tilhører gruppen af mere udviklede lande. De mindre udviklede lande omfatter således landene i Afrika, Syd- og Mellemamerika, Asien (undtaget Japan) og Oceanien (undtaget Australien og New Zealand) samt følgende europæiske lande: Tyrkiet, Cypern, Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien.

1.3.4 Beregningernes forudsætninger

Beregningerne i denne rapport bygger på en række forudsætninger, hvoraf en del er fastlagt på forhånd i DREAM modellen. Nogle af forudsætningerne kan naturligvis diskuteres, navnlig når det gælder udviklingen på længere sigt. Beregningerne er da heller ikke et forsøg på *præcist* at forudsige, hvordan økonomien vil udvikle sig.

Beregningerne skal illustrere nogle *sammenhænge* i økonomien, herunder særligt hvilke konsekvenser det vil have, hvis integrationen af indvandrere og efterkommere styrkes, eller indvandringens størrelse og sammensætning på oprindelsesland ændres.

Man kan opdele de vigtigste forudsætninger bag rapportens beregninger i to typer:

1. Forudsætninger om den samlede økonomi

Beregningerne forudsætter, at der ikke i fremtiden ændres ved den nuværende økonomiske politik, arbejdstiden, den teknologiske udvikling og udenlandske forhold. Tankegangen er, at konsekvenserne af den fremtidige befolkningsudvikling og integration skal belyses i en situation, hvor andre forhold fastholdes på det nuværende niveau. På den måde sløres beregningerne ikke af ændringer i ”uvedkommende” forhold.

Desuden forudsættes det som tidligere nævnt, at de nødvendige offentlige besparelser gennemføres fra 2005. Hvis besparelserne først gennemføres senere, vil kravet til de årlige besparelser naturligvis stige.

2. Forudsætninger vedrørende indvandrere og efterkommere

Beregningerne forudsætter, at antallet af indvandrere og efterkommere ikke vil påvirke den strukturelle ledighedsprocent. Med andre ord antages det, at ledighedsprocenten på langt sigt ikke vil stige, hvis antallet af indvandrere og efterkommere vokser. Denne forudsætning er næppe realistisk. Ledighedsprocenten vil stige, hvis der ikke er beskæftigelsesmuligheder til et voksende antal indvandrere og efterkommere med relativt svage kvalifikationer.

Desuden er ledighedsprocenten ikke opdelt på danskere, indvandrere og efterkommere, ligesom det forudsættes, at beskæftigede indvandrere og efterkommere har samme løn som danskere. Samtidig antages det, at de individuelle offentlige serviceudgifter (som fx udgifter til undervisning, hospitaler og plejehjem) samt nogle indkomstoverførsler (som fx boligsikring og -ydelse, sygedagpenge og børnecheck) er ens for befolkningsgrupperne. Disse forudsætninger er samlet set ikke opfyldt i dag. Eksempelvis er ledighedsprocenten væsentligt højere for indvandrere og efterkommere end for danskere.

Desuden forudsættes det i beregningerne af grundforløbet og de to scenarier vedrørende øget indvandring, at indvandrere og efterkommere i fremtiden vil have den samme erhvervsfrekvens som i 1999, hvor der var højkonjunktur. Denne forudsætning vil ikke være opfyldt, hvis konjunkturerne vender.

Endelig tager beregningerne ikke højde for de offentlige merudgifter til en styrkelse af integrationsindsatsen ved scenarierne vedrørende forbedret og perfekt integration eller til indkvartering og underhold af et stigende antal asylansøgere ved scenarierne vedrørende øget indvandring.

Beregningerne tager endvidere ikke højde for de afledte udgifter ved øget indvandring, herunder udgifter til en forstærket integrationsindsats eller til at løse ekstraordinære boligmæssige og sociale problemer. Omvendt er der heller ikke taget højde for de tilsvarende besparelser, som en mindre indvandring vil medføre.

De nævnte forudsætninger vedrørende indvandrere og efterkommere indebærer samlet set, at beregningerne fører til en undervurdering af de økonomiske omkostninger ved øget indvandring, ligesom beregningerne vil undervurdere besparelserne ved mindre indvandring.

Desuden tager beregningerne ikke højde for effekterne af de seneste ændringer i udlændinge- og integrationslovgivningen. Hverken hvad angår effekten af de nye

lavere ydelser for personer, der ikke har opholdt sig i Danmark 7 ud af de seneste 8 år, eller effekten af de skærpede krav for at opnå opholdstilladelse i Danmark.

Tænkertanken har i denne rapport valgt at koncentrere sig om integration og indvandring som mulige løsninger på det stigende forsørgelsesbehov. Tænkertanken er opmærksom på, at der findes andre mulige løsninger som fx: Senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, længere arbejdstid samt bedre forebyggelse af ledighed og udstødning fra arbejdsmarkedet. En analyse af disse løsningsmuligheder ligger uden for Tænkertankens opgaver.

I det følgende kapitel gennemgås resultaterne af beregningerne.

2. Resultater

Tænketanken har som beskrevet i kapitel 1 opstillet et grundforløb og seks alternative scenarier, hvis konsekvenser er blevet beregnet ved hjælp af DREAM modellen.

I grundforløbet forbliver såvel integrationen af indvandrere og efterkommere som indvandringens størrelse og dens sammensætning på oprindelsesland uændret i forhold til i dag. I de alternative scenarier ændres ét eller flere af disse tre forhold.

Tabel 2.1 (på den næste side) gengiver hovedresultaterne af grundforløbet og de alternative scenarier, nemlig de nødvendige offentlige besparelser, der er behov for hvert år fra 2005. De nødvendige offentlige besparelser er angivet i procent af bruttonationalproduktet (BNP) og i mia. kr. (i 1999-priser). Et minus foran tallet i tabellen betyder, at der er behov for offentlige besparelser, mens et plus foran tallet angiver, at der er mulighed for en udvidelse af det offentlige forbrug.

I de følgende afsnit gennemgås resultaterne af grundforløbet og scenarierne nærmere.

Tabel 2.1: Hovedresultaterne af grundforløbet og de alternative scenarier

	Nødvendige offentlige besparelser i pct. i BNP fra 2005	Nødvendige offentlige besparelser i mia. kr. i 2005 (1999-priser)
Grundforløbet	- 1,1	- 14,3
De alternative scenarier:		
Scenario 1: "Perfekt integration"	+ 0,7	+ 9,1
Scenario 2: "Forbedret integration"	+ 0,3	+ 3,9
Scenario 3: "Øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande"	- 1,1	- 14,3
Scenario 4: "Øget indvandring fra mindre udviklede lande"	- 1,2	- 15,6
Scenario 5: "Efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsfrekvens"	- 1,4	- 18,2
Scenario 6: "Ingen børn af indvandrere og efterkommere tæles som danskere"	- 1,2	- 15,6
<p>Note: Et minus foran tallet i tabellen betyder, at der er behov for offentlige besparelser. Et plus foran tallet i tabellen betyder, at der er mulighed for en udvidelse af det offentlige forbrug. Grundforløbet og de alternative scenarier er nærmere beskrevet i afsnit 1.3.1 i kapitel 1.</p>		

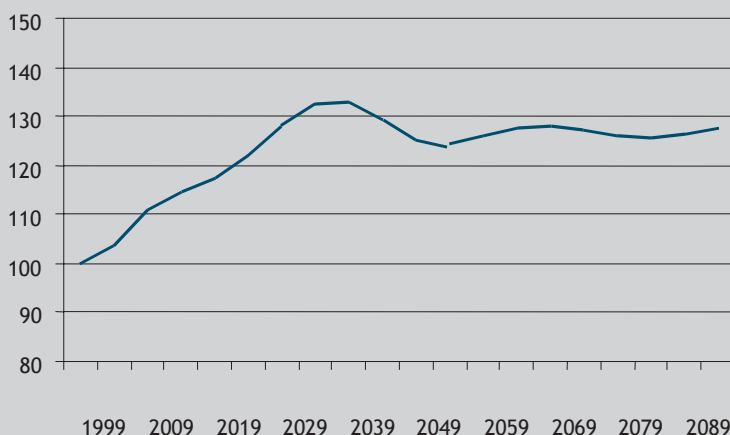
2.1 Resultaterne af grundforløbet

2.1.1 Forsørgelsesbehovet

Det danske samfund vil i løbet af de næste 40 år stå over for et stigende forsørgelsesbehov, dvs. at der bliver færre personer på arbejdsmarkedet til at forsørge flere, som står uden for arbejdsmarkedet.

Det skyldes især, at antallet af ældre, der forlader arbejdsmarkedet, vil vokse i de kommende år, mens antallet af personer i den erhvervsaktive alder mellem 17 og 64 år vil være omtrent uændret. Det skyldes endvidere, at den voksende gruppe af indvandrere og efterkommere har en lavere erhvervsfrekvens end danskere. Flere og flere personer i den erhvervsaktive alder vil derfor stå helt uden for arbejdsmarkedet.

Figur 2.1 Forsørgelsesbehovet 1999-2094 - grundforløbet

Note: Forsørgelsesbehovet angiver i figuren forholdet mellem det antal personer, der står uden for arbejdsstyrken (og dermed som udgangspunkt skal forsørges), pr. 100 personer, der indgår i arbejdsstyrken (og dermed som udgangspunkt er forsørgere).

Som det fremgår af figur 2.1, bliver det stigende forsørgelsesbehov en permanent tilstand. Antallet af ældre kulminerer omkring år 2040, men det udlignes af et voksende antal indvandrere og efterkommere, der har en lavere erhvervsfrekvens end danskere.

2.1.2 De nødvendige offentlige besparelser

Det stigende forsørgelsesbehov har betydning for de offentlige finanser, da det medfører øgede offentlige udgifter til både indkomstoverførsler (især sociale pensioner) og offentlig service til hver enkelt borger (fx undervisning, hospitaler og plejehjem).

Det bliver derfor nødvendigt for det offentlige at spare for at opnå balance i de offentlige indtægter og udgifter i fremtiden. De nødvendige offentlige besparelser vil fra 2005 udgøre 1,1 pct. af BNP årligt, hvilket svarer til 14,3 mia. kr. (i 1999-priser). Besparelserne forudsætter som nævnt, at indvandringens størrelse og sammensætning på oprindelsesland forbliver på det nuværende niveau, samt at integrationen af indvandrere og efterkommere ikke forbedres i forhold til i dag¹.

Når de nødvendige offentlige besparelser ikke bliver større, skyldes det, at de offentlige indtægter vil stige i de kommende år. Det hænger sammen med, at udbetalingerne og formueafkastet fra pensionsfondene er skattepligtige, og at begge dele vil vokse betydeligt.

2.2 Resultaterne af de alternative scenarier

2.2.1 Styrket integration af indvandrere og efterkommere

Forsørgelsesbehovet

Styrket integration af indvandrere og efterkommere vil mindske fremtidens forsørgelsesbehov. I beregningerne sondres der mellem scenarierne "perfekt integration" og "forbedret integration".

Perfekt integration: Her antages det, at indvandrere og efterkommere får samme økonomiske adfærd (dvs. erhvervsfrekvens og træk på offentlige indkomstoverførsler) som danskere, jf. afsnit 1.3.1 i kapitel 1.

I denne situation bliver forsørgelsesbehovet formindsket markant i forhold til grundforløbet. Det skyldes, at indvandreres og efterkommeres erhvervsfrekvens bliver forbedret betydeligt.

¹ Det forudsættes dog, at den økonomiske adfærd (dvs. erhvervsfrekvens og træk på offentlige overførselsindkomster) blandt efterkommere fra mindre udviklede lande svarer til den økonomiske adfærd blandt efterkommere fra mere udviklede lande.

Forbedret integration: Her antages det, at indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd bliver forbedret væsentligt i forhold til i dag, jf. afsnit 1.3.1 i kapitel 1.

I denne situation bliver forsørgelsesbehovet ligeledes formindsket i forhold til grundforløbet. Forsørgelsesbehovet vil dog være højere end ved perfekt integration, da det ved forbedret integration antages, at indvandrernes samlede erhvervsfrekvens forbliver lavere end danskernes.

De nødvendige offentlige besparelser

Styrket integration har ikke alene betydning for forsørgelsesbehovet, men også for de nødvendige offentlige besparelser. Med en styrket integration vil der ikke være behov for offentlige besparelser, men tværtimod mulighed for at udvide det offentlige forbrug. Det hænger sammen med, at skatteindtægterne bliver større og de offentlige udgifter til indkomstoverførsler mindre, når indvandrere og efterkommere får en højere erhvervsfrekvens og dermed et lavere træk på offentlige indkomstoverførsler.

Ændringerne i de offentlige udgifter og indtægter er naturligvis størst ved perfekt integration, da indvandrere og efterkommere i denne situation får samme økonomiske adfærd som danskere. Hvis indvandringen forbliver uændret, men integrationsniveauet ændres til perfekt integration, ville det være muligt at øge det offentlige forbrug med 9,1 mia. kr. årligt fra 2005 svarende til 0,7 pct. af BNP.

Dette resultat kan sammenholdes med resultatet af grundforløbet, hvor de nødvendige offentlige besparelser som ovenfor nævnt udgør 14,3 mia. kr. årligt fra 2005. Hvis indvandrere og efterkommere blev perfekt integreret, kunne de nødvendige offentlige besparelser således reduceres med 23,4 mia. kr. om året fra 2005. Med andre ord koster det hvert år den offentlige sektor 23,4 mia. kr., at indvandrere og efterkommere ikke er fuldt ud integreret.

Ved forbedret integration kan det offentlige forbrug øges med 3,9 mia. kr. årligt fra 2005 svarende til 0,3 pct. af BNP. Sammenholdes dette resultatet med resul-

tatet af grundforløbet, ses det, at den økonomiske gevinst ved forbedret integration er 18,2 mia. kr. om året.

Det skal dog påpeges, at de offentlige udgifter til at styrke integrationen af indvandrere og efterkommere ikke er medregnet i beregningerne af perfekt og forbedret integration.

2.2.2 Øget indvandring

Forsørgelsesbehovet

Øget indvandring vil i modsætning til styrket integration forøge fremtidens forsørgelsesbehov. Det viser beregningerne af scenariet "øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande".

Forklaringen er, at indvandring har to modsatrettede effekter på forsørgelsesbehovet:

På den ene side har indvandrere og efterkommere en lavere erhvervsfrekvens end danskere. Det betyder isoleret set, at forsørgelsesbehovet øges, jo flere indvandrere der kommer til Danmark. De trækker kort sagt befolkningens samlede erhvervsfrekvens ned. *På den anden side* består indvandrere og efterkommere i højere grad end danskere af personer i den erhvervsaktive alder, da indvandrere og efterkommere i gennemsnit er yngre end danskere. Det betyder isoleret set, at forsørgelsesbehovet mindskes, jo flere indvandrere der kommer til Danmark. *Samlet* har den lavere erhvervsfrekvens blandt indvandrere og efterkommere større effekt på forsørgelsesbehovet end den højere andel i den erhvervsaktive alder.

Beregningerne af scenariet "øget indvandring fra mindre udviklede lande" viser, at forsørgelsesbehovet vil stige yderligere, hvis den øgede indvandring alene består af indvandrere fra mindre udviklede lande. Det skyldes, at indvandrerne fra disse lande har en lavere erhvervsfrekvens end indvandrerne fra mere udviklede lande.

De nødvendige offentlige besparelser

Øget indvandring fra mindre udviklede lande vil betyde, at de nødvendige offentlige besparelser stiger. I scenariet "øget indvandring fra mindre udviklede lande" udgør de nødvendige offentlige besparelser således 15,6 mia. kr. årligt fra 2005 mod grundforløbets 14,3 mia. kr.

Det hænger sammen med, at indvandrere fra mindre udviklede lande har en lavere erhvervsfrekvens end resten af befolkningen og derfor i gennemsnit betaler mindre i skat. Desuden modtager indvandrere fra mindre udviklede lande i gennemsnit et større beløb i offentlige indkomstoverførsler end resten af befolkningen.

Derimod vil øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande ikke forøge de nødvendige offentlige besparelser nævneværdigt. I scenariet "øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande" udgør de nødvendige offentlige besparelser således 14,3 mia. kr. årligt fra 2005, hvilket svarer til resultatet af grundforløbet.

Når indvandringens størrelse ikke har større betydning for de nødvendige offentlige besparelser, skyldes det bl.a. de forudsætninger, der ligger til grund for beregningerne, jf. afsnit 1.3.4 i kapitel 1.

Men det skyldes også, at DREAM kun medregner de offentlige udgifter, som den offentlige sektor er i stand til at dække uden en forøgelse af skatter eller lån-optagelse. Beregningerne tager derfor udgangspunkt i en situation, hvor de nødvendige offentlige besparelser fra grundforløbet er gennemført. Det betyder, at de offentlige nettoudgifter for hver indvandrer, efterkommer og dansker på forhånd er reduceret med omkring 3.000 kr. årligt, inden indvandringen øges. Omkostningerne ved øget indvandring bliver dermed lavere end ellers, ligesom besparelserne også reduceres ved mindre indvandring.

2.2.3 Ændring af andre forudsætninger

Erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mindre udviklede lande

I scenariet "efterkommere fra mindre udviklede lande får en lavere erhvervsfrekvens" antages det i modsætning til grundforløbet, at efterkommere fra mindre udviklede lande får *en lavere erhvervsfrekvens* end efterkommere fra mere udviklede lande, jf. afsnit 1.3.1 i kapitel 1.

Beregningerne viser, at dét vil føre til større offentlige udgifter til indkomstoversførsler og lavere skatteindtægter. Dermed vil de nødvendige offentlige besparelser stige til 18,2 mia. kr. årligt fra 2005 mod grundforløbets 14,3 mia. kr.

Der vil således være behov for yderligere offentlige besparelser på 3,9 mia. kr. årligt, hvis det ikke lykkes at få efterkommere fra mindre udviklede lande integreret på samme niveau som efterkommere fra mere udviklede lande.

Definitionen af indvandrere, efterkommere og danskere

I scenariet "ingen børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere" forudsættes det i modsætning til grundforløbet, at *ingen* børn af indvandrere og efterkommere tælles som danskere. De pågældende børn forudsættes i stedet at opnå samme grad af integration som *efterkommere*, jf. afsnit 1.3.1 i kapitel 1.

Beregningerne viser, at dét vil forøge de nødvendige offentlige besparelser til 15,6 mia. kr. årligt fra 2005 mod grundforløbets 14,3 mia. kr.

Det skyldes, at der dermed bliver væsentligt flere efterkommere og færre danskere. Da efterkommere har en lavere erhvervsfrekvens end danskere, vil skatteindtægterne falde i forhold til grundforløbet.

De nødvendige offentlige besparelser vil således blive øget med 1,3 mia. kr. om året, hvis det ikke lykkes at få børn af indvandrere og efterkommere bedre integreret end efterkommere.

2.3 Andre undersøgelser af indvandrernes betydning for økonomien

2.3.1 Resultaterne af andre undersøgelser

To tidligere undersøgelser har meget detaljeret belyst den danske offentlige sektors nettoudgifter til indvandrere og efterkommere:

Økonomiministeriet, Finansministeriet og Indenrigsministeriet undersøgte i 1997 udlændinges direkte betydning for de offentlige udgifter og indtægter. Undersøgelsen viser, at indvandrere og efterkommere gav anledning til offentlige nettoudgifter på 10,3 mia. kr. i 1995. Det er indregnet i dette beløb, at indvandrere og efterkommere fra Norden, EU, Nordamerika, Schweiz, Australien og New Zealand repræsenterede en *nettoindtægt* på 1,0 mia. kr. Indvandrere og efterkommere fra resten af verden repræsenterede således en *nettoudgift* på 11,3 mia. kr. (Økonomiministeriet, 1997).

De svenske forskere Eskil Wadensjö og Helena Orrje har for Rockwool Fondens Forskningsenhed bl.a. beregnet de offentlige nettoudgifter for hver indvandrer over et livsforløb og derefter de økonomiske konsekvenser af øget indvandring. Beregningerne viser, at en øget indvandring i 1998 på 10.000 personer fra ikke-vestlige lande set over hele indvandrernes livsforløb vil koste den offentlige sektor 8,3 mia. kr. Derimod vil en øget indvandring på 10.000 personer fra vestlige lande udgøre en gevinst for den offentlige sektor på 5,7 mia. kr. Alle beløb er i 1998-priser² (Wadensjö og Orrje, 2002).

2.3.2 Sammenligning med denne rapports resultater

Beregningerne af grundforløbet i denne rapport angiver de nødvendige offentlige besparelser ved den fremtidige befolkningsudvikling. Dette tal kan ikke umiddelbart sammenlignes med resultaterne i de to nævnte undersøgelser.

DREAM har derfor undersøgt, om Økonomiministeriets og de svenske forskeres beregninger ville give et andet resultat, hvis man i stedet brugte DREAMs data. På den måde kan man se, om der er forskelle i disse datasæt. Det viser sig, at der er visse forskelle, men at det overordnede billede er det samme, uanset hvilket datasæt man bruger.

² Beløbene er beregnet med en diskonteringsrente på 2 pct.

I DREAMs beregninger af konsekvenserne ved øget indvandring stiger de nødvendige offentlige besparelser ikke så meget, som man umiddelbart skulle forvente ud fra de svenske forskeres beregninger. Da datasættene som nævnt er nogenlunde ens, må det skyldes forskelle i beregningsmetoden.

Den vigtigste forskel er, at DREAM som tidligere nævnt kun medregner de offentlige udgifter, *som den offentlige sektor er i stand til at dække uden en forøgelse af skatter eller lånoptagelse*. Beregningerne tager derfor udgangspunkt i en situation, hvor de nødvendige offentlige besparelser fra grundforløbet er gennemført. Det betyder, at de offentlige nettoudgifter for hver indvandrer, efterkommer og dansker over et livsforløb bliver lavere, end hvis man som de svenske forskere forudsætter, at nettoudgifterne for hver indvandrer, efterkommere og dansker forbliver uændret. Derfor bliver de offentlige udgifter ved øget indvandring efter DREAMs beregninger også lavere end efter de svenske forskeres beregninger.

Nettoudgifterne pr. indbygger falder også af to andre grunde. Dels som følge af den økonomiske politik, der allerede er gennemført, dels på grund af større skatteindtægter, da udbetalingerne og formueafkastet fra pensionsfondene er skattepligtige og vil vokse betydeligt i de kommende år. Dét forklarer stort set resten af forskellen mellem DREAMs og de svenske forskeres beregninger.

Endelig søger DREAMs beregninger at tage højde for den - i dag usikre - effekt, indvandrerens børn og børnebørn har på den offentlige sektors økonomi, samt for de afledte, skønnede effekter, indvandringen har på de beløb, danskerne modtager fra og betaler til den offentlige sektor.

DREAMs beregninger er således baseret på nogle forudsætninger om en række fremtidige forhold, mens de svenske forskeres beregninger bygger på forholdene i et bestemt kalenderår, nemlig 1998.

3. Politiske udfordringer

Beregningerne i kapitel 2 dokumenterer, at der er meget store økonomiske omkostninger ved udlændinges relativt lave deltagelse på arbejdsmarkedet. Lykkes det ikke at forbedre integrationen, vil de nødvendige offentlige besparelser således være 14,3 mia. kr. årligt fra 2005. Hvis det lykkes at realisere den ambitiøse målsætning om forbedret integration, kan det offentlige forbrug derimod øges med 3,9 mia. kr. årligt fra 2005.

Samfundsøkonomisk set er det derfor afgørende, at langt flere indvandrere og efterkommere får et arbejde. Men der står mere end økonomi på spil. En vellykket integration på arbejdsmarkedet vil også kunne mindske de sociale og kulturelle konflikter i samfundet. Og det vil give den enkelte udlænding den tilfredsstillelse at kunne forsørge sig selv og forbedre sine levevilkår.

Der er altså mange grunde til, at det danske samfund bør gøre en koncentreret indsats for at sikre indvandrere og efterkommere en plads på arbejdsmarkedet og i samfundslivet i øvrigt.

Men udgangspunktet er ikke opløftende. Den mangelfulde integration af udlændinge på arbejdsmarkedet er dokumenteret flere gange. Det fremgår af Tænkertankens første rapport "Udlændinges integration i det danske samfund", at kun knap halvdelen af de 25-66-årige indvandrere og efterkommere fra tredjelande er i beskæftigelse. For danskere er andelen næsten 4 ud af 5.

Regeringen har allerede fremsat forslag til en række initiativer, der skal hjælpe flere udlændinge ind på arbejdsmarkedet. Men der er stadig brug for nye forslag og ideer. I dette kapitel giver Tænkertanken sine bud på, efter hvilke *principper* integrationspolitikken kan tilrettelægges. Principperne tager udgangspunkt i, at gruppen af udlændinge i Danmark blandt andet kommer fra forskellige lande og har en forskellig uddannelsesbaggrund. Udlændinge har derfor også ganske forskellige forudsætninger for at komme i beskæftigelse, og det skal integrationsindsatsen tage højde for.

Forskellene i forudsætninger uddybes i det næste afsnit, mens principperne for integrationspolitikken præsenteres i det følgende afsnit.

3.1 Befolkningsudviklingen

Tænketanken viste i sin anden rapport "Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb", at befolkningens sammensætning vil ændre sig markant de næste 20 år, jf. tabel 3.1¹.

Tabel 3.1 Udviklingen i antallet af indvandrere og efterkommere opdelt på oprindelsesland fra 2001 til 2021		
	2001	2021
Indvandrere fra Norden, EU og Nordamerika	92.230 (29,9%)	132.091 (24,2%)
Indvandrere fra mere udviklede tredjelande	59.963 (19,4%)	113.429 (20,8%)
Indvandrere fra mindre udviklede tredjelande	156.481 (50,7%)	300.547 (55,0%)
Indvandrere i alt	308.674 (100%)	546.067 (100%)
Efterkommere fra Norden, EU og Nordamerika	11.031 (12,6%)	20.705 (10,4%)
Efterkommere fra mere udviklede tredjelande	11.294 (13,0%)	34.037 (17,0%)
Efterkommere fra mindre udviklede tredjelande	64.948 (74,4%)	145.127 (72,6%)
Efterkommere i alt	87.273 (100%)	199.869 (100%)
Note: Befolkningstallet er opgjort pr. 1. januar.		
Kilde: Tænketanken, "Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb", 2002.		

Det fremgår af tabellen, at det især er andelen af indvandrere og efterkommere fra tredjelande, der vil stige markant.

¹ Danmarks Statistik har på baggrund af samarbejdet med Tænketanken ændret sin befolkningsprognosemodel. De to modeller bygger nu på samme metodik, dog er Tænketankens prognosemodel på en række punkter mere detaljeret end Danmarks Statistiks. Danmarks Statistik offentliggjorde i maj 2002 sin seneste befolkningsprognose (Danmarks Statistik, 2002).

Tænketankens første rapport viser, at der er stor forskel på, hvor godt de forskellige grupper af udlændinge er integreret i det danske samfund. Netop indvandrere fra tredjelande har særlig store problemer med dels at finde fodfæste i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, dels at tilegne sig tilstrækkelige dansk kundskaber. De har også en relativ lille kontakt med danskere i hverdagen.

Det skal ses i lyset af, at der betydelige forskelle i udlændinges baggrund. Nogle er kommet til Danmark som flygtninge, andre som familiesammenførte og atter andre af uddannelses- eller erhvervsmæssige årsager. Nogle medbringer relevant uddannelse og erhvervskompetence fra hjemlandet, mens andre kommer til landet stort set som analfabeter og uden erhvervs erfaring. Hertil kommer store kulturelle forskelle mellem de forskellige grupper af udlændinge.

Indsatsen for at integrere udlændinge på arbejdsmarkedet må derfor tage individuelle hensyn til deres forudsætninger.

3.2 Principper for integrationspolitikken

I det følgende præsenterer Tænketanken en række principper, som integrationspolitikken kan udmøntes efter.

Nogle af principperne vil støde mod indgroede vaner, normer og regler hos myndigheder og organisationer på arbejdsmarkedet. Tilsvarende forslag er ofte blevet afvist med faren for misbrug - fx at de kan føre til løntrykkeri eller misbrug af sociale ydelser. Risikoen for misbrug bør imidlertid ikke være et argument for at opretholde tingenes tilstand og derved modvirke en styrket integrationsindsats.

De konkrete tiltag må naturligvis udformes sådan, at de så vidt muligt forhindrer misbrug. Men i betragtning af de menneskelige og økonomiske gevinster ved en bedre integration bør de begrænsede misbrugsmuligheder ikke forhindre den nødvendige nytænkning. Der findes jo også uhensigtsmæssigheder og misbrugsmuligheder i de nuværende systemer og regelsæt.

Alle aktører på arbejdsmarkedet må derfor være parate til at opgive eller moderere principper, der gør udlændinges vej ind på arbejdsmarkedet mere besværlig, end den behøver at være. Det er her værd at bemærke, at en stor del af udfordringerne og løsningerne gælder for såvel danskere som udlændinge, der står uden for arbejdsmarkedet.

Integrationsindsatsen bør foregå på arbejdspladsen

Det er Tænketankens klare opfattelse, at en succesfuld integrationsproces starter på arbejdspladsen. I dag går der i praksis for lang tid for nyankomne udlændinge med først at lære dansk på sprogcentret, inden den enkelte udlænding i bedste fald kan komme i aktivering. I nogle tilfælde må udlændingen desuden igennem en lang besværlig proces med kompetenceafklaring via Center for Vurdering af Udenlandske Uddannelser (CVUU). Først derefter kan den pågældende komme i betragtning til et ordinært job.

I stedet bør såvel danskundervisning som omskoling eller oplæring ske på eller i samarbejde med arbejdspladsen. Herved vil nyankomne udlændinge langt hurtigere lære det danske sprog, den danske kultur og det danske samfund at kende. Vurderingen af udenlandske uddannelser og andre medbragte kompetencer bør ske ved arbejdsprøvning i tæt kontakt mellem arbejdspladsen og CVUU eller en relevant uddannelsesinstitution. Urealistiske og unødige uddannelseskrav må ikke hindre udlændinge i at komme i beskæftigelse. Alle nyankomne udlændinge skal derfor have adgang til arbejdsprøvning.

I praksis kan arbejdsprøvningen fx finansieres ved enten at give virksomheden et tilskud, der delvis dækker dens lønudgifter i afprøvningsfasen, eller ved at udlændingen i afprøvningsfasen udelukkende modtager sociale ydelser. Hvis arbejdsprøvningen viser, at udlændingens produktivitet i en længere periode ikke vil modsvare områdetets mindsteløn, skal det være muligt at betale den pågældende en løn, der er lavere end mindstelønnen.

I det følgende beskrives nogle principper for, hvordan lønnen kan sænkes under mindstelønnen, samtidig med at det stadig kan betale sig at arbejde.

Det skal kunne betale sig at arbejde

I dag har mange udlændinge for få økonomiske incitamer til at komme i ordinær beskæftigelse². Det kan fx skyldes, at arbejdsindkomst modregnes kraftigt i de sociale ydelser, at niveauforskellen mellem de sociale ydelser og mindstelønnen er for lille, eller at de sociale ydelser suppleres med penge tjent ved sort arbejde.

Hvis integrationen af udlændinge på arbejdsmarkedet for alvor skal styrkes, bør der tages højde for disse problemstillinger. Ethvert tiltag bør udformes efter princippet om, at det skal kunne betale sig at arbejde.

At sænke lønnen under mindstelønnen vil kræve, at niveauet for de sociale ydelser også reduceres, eventuelt ved at der lægges et loft over de samlede sociale ydelser, en enlig og et ægtepar kan modtage. Ellers kan det ikke betale sig at komme i ordinær beskæftigelse hverken for udlændinge eller danskere. Samtidig kan det overvejes at indføre et egentligt beskæftigelsesfradrag, som målrettes mod de lavest lønnede og giver dem et ekstra incitament til at arbejde.

Desuden bør det overvejes at lempe modregningsreglerne, så kun en mindre del af arbejdsindkomsten trækkes fra i de sociale ydelser. I en startfase bør modregningen antagelig være særlig lav. Det vil kunne bidrage til, at udlændinge så hurtigt som muligt kommer i ordinær beskæftigelse.

Det må bero på en grundigere undersøgelse, præcis hvor stort et eventuelt beskæftigelsesfradrag skal være, hvor meget de sociale ydelser skal sættes ned, eller hvordan modregningsreglerne skal lempes for at sikre arbejdstagerne det største incitament til at komme i ordinær beskæftigelse. Derfor foreslår Tænkertanken, at der i første omgang sættes en undersøgelse i gang, der skal belyse denne problemstilling nøjere - herunder redegøre for betydningen af sort arbejde

² Folketinget har vedtaget ændringer i integrationsloven og lov om aktiv socialpolitik. Lovændringerne indebærer, at de sociale ydelser med virkning fra 1. juli 2002 er nedsat for udlændinge og danskere, der ikke har opholdt sig i Danmark i mindst 7 af de seneste 8 år. Langt størstedelen af de udlændinge, der modtager sociale ydelser, er ikke omfattet af lovændringerne og modtager derfor de hidtidige høje satser.

i forhold til udlændinges integration. På baggrund af undersøgelsens resultater vil der kunne tages stilling til, hvilke instrumenter eller kombinationer af instrumenter der egner sig bedst til at få flere i ordinær beskæftigelse.

Kommunerne skal tilskyndes til en ekstra indsats for at få udlændinge i arbejde
Kommunerne skal have stærke incitamenters til hurtigt at få udlændinge i arbejde eller, når dette ikke er muligt, i erhvervsrettet aktivering, der er målrettet mod et konkret arbejde.

Som integrationsloven er udformet nu, yder staten bl.a. et programtilskud til kommunerne til integration af udlændinge under integrationsloven. Programtilskuddet afhænger af, om kommunerne tilbyder udlændinge et introduktionsprogram med danskundervisning og aktivering i de første tre år, de bor i Danmark. Efter de tre år modtager kommunerne i yderligere tre år et overgangstilskud for hver udlænding, der har været omfattet af introduktionsprogrammet. Hverken programtilskuddet eller overgangstilskuddet afhænger således af integrationsindsatsens *resultater*.

Det bør derfor overvejes at omlægge en del af kommunernes programtilskud og hele overgangstilskuddet til et resultattilskud. Dermed kan de kommuner, der gennemfører en vellykket integrationsindsats, præmieres. Resultattilskuddet skal fordeles under hensyn til, hvilke forudsætninger de nyankomne udlændinges har for at blive integreret.

At omlægge programtilskuddet og overgangstilskuddet er imidlertid ikke nok. Både i det sociale system og i AF-systemet er der behov for en holdningsændring. Der er stadig for mange eksempler på, at sagsbehandlere *enten* undervurderer udlændinges kompetencer og ressourcer *eller* er for kræsne på udlændinges vegne i forhold til konkrete job. Det gavner hverken den enkelte udlænding eller det danske samfund.

Derfor skal der gøres en indsats for at skabe en holdningsændring, så danskere og udlændinge får de samme muligheder og møder de samme krav. Det kan fx ske gennem en oplysningskampagne, der er rettet direkte mod sagsbehandlerne i de

to systemer. Desuden bør kommunerne opfordres til at anvende resultatløn til at styrke sagsbehandlernes indsats på integrationsområdet.

Endelig bør det i højere grad overvejes at lade offentlige og private organisationer konkurrere om at løse integrationsopgaven. Det kan fx ske ved at samle midlerne fra de mange tilskuds- og forsøgsordninger på integrationsområdet i én enkelt ordning, som både offentlige og private organisationer kan få del i, hvis de kan få flere udlændinge i beskæftigelse.

Alle arbejdsdygtige skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet

Arbejdsdygtige udlændinge, der ikke er kommet i beskæftigelse, skal være aktivt jobsøgende og parate til straks at tage et arbejde. Indtil de finder et arbejde, skal de deltage i danskundervisning og aktivering.

Undersøgelser viser imidlertid, at en del ledige udlændinge og danskere reelt ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet. Desuden er alt for få kommuner i stand til at sikre, at disse udlændinge kommer i aktivering og ikke udebliver fra danskundervisning.

Det kan der være flere årsager til. En af dem er, at det for ofte ikke får nogle konsekvenser at afvise et jobtilbud eller udeblive fra danskundervisning og aktivering. Der er derfor grund til at fremhæve over for kommunerne, at de har pligt til at standse eller i nogle tilfælde nedsætte de sociale ydelser, hvis den pågældende uden rimelig grund ikke er parat til at tage et arbejde eller ikke deltager i danskundervisningen og aktiveringen.

De økonomiske incitamenter må ikke stå alene

De økonomiske incitamenter for udlændinge til at komme i beskæftigelse bør suppleres med andre tiltag. For eksempel bør en hurtig integration på arbejdsmarkedet give mulighed for hurtigere at opnå permanent opholdstilladelse og dansk statsborgerskab. Tilsvarende kan man overveje, hvilke konsekvenser det bør have, hvis en person ikke bliver integreret selv efter at have været igennem flere foranstaltninger, der skulle fremme integrationen. Konsekvenserne kan være, at de sociale ydelser reduceres eller bortfalder, og at personen sendes hjem

efter en årrække, hvis forholdene i hjemlandet og konventionerne tillader det. En sådan politik forudsætter, at familiesammenførte udlændinge får ret til erhvervsrettet aktivering, herunder virksomhedspraktik og beskæftigelse med løntilskud, da dét ofte vil være vejen til ordinær beskæftigelse.

Asylansøgere skal have lov til at arbejde

For at fremskynde integrationen på arbejdsmarkedet bør asylansøgere have adgang til at arbejde, hvis de ikke kan forventes at modtage en afgørelse på deres asylsag inden for en periode på fx 3 måneder. Ved at komme i beskæftigelse allerede i asylfasen vil asylansøgerne hurtigere lære de danske normer og værdier at kende. Det vil kunne fremme den videre integrationsproces. Selv for de asylansøgere, der til sidst får afslag på deres ansøgning, vil beskæftigelse og uddannelse under sagsforløbet være bedre end passiv forsørgelse. En aktiv asylfase vil også være en fordel for såvel det danske samfund som for det samfund, de eventuelt vender hjem til.

Placering af nye flygtninge, hvor der mangler arbejdskraft

I dag placeres nyankomne flygtninge under integrationsloven sådan, at der sikres en mere ligelig geografisk fordeling af udlændinge. Men for at styrke integrationen på arbejdsmarkedet bør nyankomne flygtninge i højere grad boligplaceres i de områder, hvor der er mangel på arbejdskraft - naturligvis under hensyntagen til den enkelte flygtnings kompetencer.

Også de svageste skal gøre en indsats

For at modvirke en negativ social arv bør man kræve, at udlændinge tager imod tilbud om undervisning i det danske sprog og danske samfundsforhold, selv om de aldrig vil kunne fungere i hverken et ordinært eller støttet job. Undersøgelser af den sociale arv viser nemlig, at det har stor betydning for efterkommeres chancer for at tage en uddannelse og komme i beskæftigelse, at deres indvandrerforældre er så godt integreret som overhovedet muligt. Indsatsen over for forældrene sker altså også af hensyn til deres børn.

De svageste udlændinges incitamenters til at gøre en indsats for at integrere sig i det danske samfund bør udformes efter samme principper som for de arbejdsdyg-

tige. Det vil sige, at en aktiv medvirken til integration kan give hurtigere permanent opholdstilladelse og dansk statsborgerskab, mens en manglende indsats skal medføre stop for eller reduktion i de sociale ydelser.

En særlig indsats for at få efterkommere ind på arbejdsmarkedet

De nævnte principper bør også gælde efterkommere. Det er dog vigtigt at påpege, at efterkommerne ikke i samme grad har problemer med sproget samt anerkendelse af medbragte uddannelses- og erhvervskompetencer som nyankomne udlændinge.

For efterkommerne har det største problem hidtil været, at de i langt mindre omfang end danske unge gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse. Et centralt problem i den forbindelse er manglende praktikpladser. Derfor skal der gøres en særlig indsats for, at efterkommere påbegynder og gennemfører en uddannelse inden for områder, hvor der er gode beskæftigelsesmuligheder. Det kan bl.a. ske gennem en forbedret uddannelses- og erhvervsvejledning for både efterkommerne selv og deres forældre.

Samtidig bør offentlige og private arbejdsgivere sikre, at efterkommere med en erhvervskompetencegivende uddannelse får mulighed for at benytte den på samme vilkår som nyuddannede danskere.

Vi skal ændre både danskeres og udlændinges holdninger

Integrationen vil kun lykkes, hvis både danskere og udlændinge gør en ekstra indsats. Derfor er der brug for en holdningsændring hos begge parter. Danskerne bør være mere åbne over for kontakt med udlændinge i hverdagen, på arbejdspladsen og i fritidslivet. Specielt bør de offentlige og private arbejdsgivere i højere grad være indstillede på at ansætte indvandrere og efterkommere, ligesom de danske kolleger bør være mere tolerante overfor, at udlændinge kan have andre værdier og normer, end de er vant til. Omvendt må indvandrere og efterkommere respektere nogle grundlæggende danske normer og værdier, fx ligestilling mellem kønnene.

For at fremme danskeres og udlændinges gensidige forståelse af hinandens normer og værdier bør det overvejes at iværksætte en række målrettede oplysningskampagner over for de enkelte befolkningsgrupper. Det er vigtigt, at sådanne kampagner også tager udgangspunkt i de mange positive erfaringer og løsninger, der findes.

Litteratur

Danmarks Statistik, Dobbelt så mange efterkommere om 15 år, Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 217, 2002.

Pedersen, Lars Haagen, Befolkningsudvikling, integration og økonomisk politik, Danish Rational Economic Agents Model, DREAM, 2002.

Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, Udlændinges integration i det danske samfund, 2001

Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, Befolkningsudviklingen 2001-2021 - mulige udviklingsforløb, 2002.

Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, Den nødvendige integration på arbejdsmarkedet, Morgenavisen Jyllands-Posten, 2002.

Wadensjö, Eskil og Helena Orrje, Immigration and the public sector in Denmark, Aarhus University Press, 2002

Økonomiministeriet, Økonomisk Oversigt, december 1997, 1997

